

Isona Passola: «Sentir-te reconegut és tan important com viure»

La cineasta diu que «la cultura és allò que hem practicat quan no hem tingut llibertat»

Adrià Costa

Aviat farà 65 anys, però no es vol jubilar de res. Isona Passola (Barcelona, 1953) és una dona entusiasta, inquieta, potser amb tantes ganes de crear com de viure. Amb un currículum llarguíssim, ha estat productora de *Pa negre* (13 premis Gaudí, 9 premis Goya i candidata espanyola als Oscar). Parlem dels premis Gaudí, que se celebraran aquest diumenge 28 de gener a les 22:00, dels reptes de l'Acadèmia de Cinema Català (<http://academiadelcinema.cat/ca/>), que ella mateixa dirigeix i empeny. Prenem el pols a la cultura i al país que ens toca construir.

I comencem recordant les arrels: si de petita la seva mare en comptes de castigar-la, la premiava amb un petó cada vegada que deia la veritat, el seu pare (el promotor cultural Ermengol Passola) li va encomanar les ganes de convertir la vida en una pel·lícula. Arribo a casa seva, me n'ensenya fotos on se'l veu viu i feliç.

V?deo: 251623303

Hi ha molts mestres a la vida, un dels teus ha estat el teu pare?

T'identifiques amb l'exemple que t'ha donat algú. Tot i que hi ha fills que fan el contrari del que veuen fer als pares.

A vegades aprens i d'altres desaprens.

I no és matemàtic. El meu pare era un home que sabia que el país penjava d'un fil. Després de la guerra, entre tota la intel·lectualitat que se n'havia anat a l'exili o que estaven tancats a les presons, era dels que s'havia quedat. Sabia que estava a les mans de molts pocs salvar la cultura, la llengua i la idea, que venia de molt lluny, de construir un país amb capacitat de govern propi. El que pensava ho duia a la pràctica amb tot el que feia.

Era coherent?

Més que coherent, li sortia de l'ànima. Era un home molt creatiu, jo també soc una mica així, però no li arribo ni a la sola de la sabata. Ell tenia moltes idees i les executava totes.

I mira que això és el més difícil.

Era un home que havia quedat orfe de pare des de molt jove, va haver de mantenir una família de vuit fills i es va haver d'espavilar molt. Amb el tema del país va trobar aliats, gent que pensava com ell, i van fer tot el tinglado de la Nova Cançó, que acabaria arribant a les masses.

Els Setze Jutges feien quilòmetres per fer un concert en un poble i els pagaven amb un cistell de fruites. Aquell convenciment era molt fort.

El que passava és que aquest país ha creat un estat perquè no ha tingut estat, i és la societat civil. A Europa no hi ha exemples com la que nosaltres tenim. Durant el franquisme, com que l'estat no es preocupava de la cultura, i encara menys de la catalana, es van anar creant unes estructures culturals des de baix. I qualsevol iniciativa que tinguessis tenia molt de ressò. Van començar que eren molt pocs, però el moviment de la Nova Cançó va anar creixent, fins que cada recital era un míting.

Ho recordes?

Ho vaig viure d'una manera brutal. Quan tot això va començar jo tenia set anys. Però els nanos a aquesta edat són molt llestos. Tinc dietaris dels set anys i *m'enterava* perfectament de tot. Després em va agafar tota l'adolescència. Ara tothom parla d'un recital que es va fer al Centre Comarcal Lleidatà, a la ronda Universitat, que va ser el primer dels Setze Jutges. Hi vam anar tots els germans, que llavors érem cinc (n'acabariem sent set). Recordo com d'emocionat estava el meu pare. I l'Espinàs: "Hem omplert! La gent ho entén!". I tot en aquella grisor fastigosa del franquisme, que era una cosa horrorosa. Nosaltres vivíem al barri Gòtic i cada dia passaven les processons cantant. Barcelona tenia un color d'ala de colom. Aquella emoció permanent de muntar coses que funcionaven ens van marcar molt als germans.

I sobretot veure que funcionaven.

El meu pare portava els discos a casa, i encara ara els meus germans cantem totes les cançons de la Nova Cançó de memòria. Vam viure en aquest ambient on la cultura ho era tot: el que ens defensava i el que ens salvava. Llegíem moltíssim, anàvem al teatre, tots els germans anàvem agafats de la mà amb un passi a totes les matinals del Romea, i érem petits. Això marca molt. A vegades sento gent que diu que no hi ha res a fer, que tiren la tovallola. Quan algú vol fer coses, pot canviar la situació. Ho he vist i ho he viscut.

Com era la teva mare?

Una persona amb molt sentit de la justícia, molt ordenada i sensata. Compensava una mica aquesta creativitat permanent del pare que, per començar, es va inventar el meu nom. També és veritat que el vèiem molt poc, a ell, perquè en aquella època les criatures es deixaven a les mares. Va ser un pare absent. Viatjava molt perquè tenia una botiga de mobles i objectes de

regal i anava a totes les fires internacionals.

L'enyoraves molt?

La paraula no és enyorar però sí que m'hauria agradat més que ens hagués dedicat més atenció. Les criatures en aquells temps érem un número, no se'ns escoltava cap demanda. Així com ara: "Nen, què vols fer? A veure aquest a què es dedicarà". Allà eres un número i el que volies fer els hi era igual. Els set germans vivíem amb molt d'ordre: escola, deures, dinar, sopar. Hi havia un rigor. Uns principis molt potents: no mentir. Havies de ser molt fort per fer el que volies fer i normalment no ho podies fer. Veig la infantesa dels meus nebots i la meva, i en parlo amb la meva mare, que té 93 anys, i és increïble com ha canviat tot.

Ser tants germans et dona l'avantatge de ser més independent.

És bo ser molts i ser noia, perquè a la generació dels meus pares els nois s'havien de guanyar la vida per mantenir la família, i les noies, "ja es casaran". Vaig fer la carrera que vaig voler i el teatre que vaig voler, i si hi dedicava moltes hores, no passava res. Als nois sí que els exigien més resultats.

També has hagut de tenir caràcter per fer el que volies.

Quan vaig acabar la carrera d'història vaig fer de mestra. Vaig anar a fer classe a la Universitat de Vic, vaig començar a treballar en l'audiovisual i em vaig decantar pel cine. Ningú em podia aturar. Però fins que no van veure que funcionava, a casa ho trobaven una verdadera bestiesa. Em deien: "Escolta, fes carrera universitària o recerca". Fins i tot havia guanyat una beca per fer recerca, però no. Vaig veure que l'audiovisual tenia un futur brutal. Així que vaig tenir quatre duros vaig anar-me'n als Estats Units, perquè aquí no hi havia res.

T'has escoltat molt a tu mateixa?

Crec que ha estat un instint. De vegades penso que som bons en allò que ens agrada, perquè és el que la gent ens reconeix. Quan vaig estudiar direcció d'actors, tenia una professora a Nova York que sempre em deia: "El gran motor dels actors és l'instint de supervivència, i un cop menges, dormen i viuen, que el seu entorn els reconegui com algú que fa una cosa útil". Sentir-te reconegut és tan important com viure. La gent acaba fent allò que els altres li reconeixen que fa bé, i de seguida em vaig adonar que el que feia bé és aixecar projectes, que tenia uns criteris artístics molt marcats per saber el que podia estar bé o no, i que m'ho reconeixien. Potser ho faig bé perquè m'agrada molt, perquè puc llegir un llibre i dir si aquí hi ha un guió o no.

Es tracta d'estimar el que fas i sentir que els altres estimen el que fas?

Això ajuda a la vida, sí. I sovint m'he trobat amb responsabilitats de lideratge. Des de molt jove he estat implicada políticament. Potser pel que vaig viure a casa, em sembla inconcebible que la gent no entengui com s'ha tractat aquest país. Ni com es va tractar ni com s'està tractant ara.

Què n'hem de fer, de la por?

La gent que ha crescut en democràcia no té por. I la prova és com es va organitzar l'1 d'octubre. Hi havia molta gent gran donant la cara, però els joves que no han viscut ni la repressió del franquisme, ni la guerra, ni els bombardejos, sabien on eren. És el primer moment que es pot actuar sense por. Ningú pensava que en democràcia l'estat espanyol pogués seguir actuant com quan no hi havia democràcia, i ho han seguit fent. Una cosa és que peguin l'1 d'octubre, que és bestial i han fet el ridícul davant del món, però una altra cosa és la impunitat amb què manipulen i menteixen. És tan escandalós. L'ètica europea no ho hauria de tolerar. Aquesta misèria mental i aquesta capacitat de mentir mirant els ulls és tan sublevant. Em poso a la seva pell i com que ningú els ha educat en el respecte i la diversitat, la gran oportunitat de la democràcia s'ha perdut.

Els qui no actuen com ells els veuen com una nosa. Recordo una vegada un amic meu, molt progressista, que em va preguntar com es deia el meu marit i li vaig dir Jordi. Va dir: "Este nombre deberían de prohibirlo". Se t'acudiria mai que si algú et diu "Me llamo Almúdena" li responguessis això? Però si és molt bonic!

El que és diferent, fora.

La diferència, en comptes de ser un exercici de riquesa i d'amplitud, els fa nosa. Si t'han educat dient-te insistentment que els que són diferents són uns terroristes, és clar, som on som.

El discurs de l'odi és perillósissim.

No hem de caure mai en això. A Catalunya estem educats en la diversitat perquè hem patit una idea uniformista i, a més, hem integrat molt bé la immigració. Som resilients, com que ens han *matxacat* tantes vegades, tenim capacitat per aguantar. Aquí, afortunadament, la cultura ens ha donat un esperit crític. A les nostres televisions hem pogut escoltar opinions diverses. Trobo escandalós que s'acusí TV3 d'haver manipulat i es calli davant el que fan les televisions espanyoles.

l enmig de tot aquest context, arriben els premis Gaudí.

Els premis Gaudí representen el punt culminant de l'Acadèmia per donar a conèixer la pròpia cinematografia, que és molt diversa: de llengües, d'estil, de gèneres. Encara ens falta connexió amb el públic. Hi ha d'haver pel·lícules bones que els interessin. Hem de tenir una política cinematogràfica que permeti que es facin pel·lícules amb uns estàndards europeus.

N'ets la presidenta, de l'Acadèmia.

La responsabilitat de l'Acadèmia m'encanta. És molt transversal i abraça tots els nivells de la creació: músics, gent de vestuari, guionistes, actors, músics, muntadors, productors. Representa la grandesa del cine, que vol dir que és un art molt complet. I a mi m'agrada molt seguir el procés creatiu.

En veus la part artesana.

El cine és equip i l'Acadèmia n'és la culminació, perquè hi ha tots els responsables de totes les branques artístiques i tècniques. Les acadèmies serveixen perquè la gent del país s'apropi al seu cinema. El cinema és el mirall amb què ens presentem al món. Té un poder enorme i és l'única part de la nostra cultura que falta que normalitzem.

Què té pendent el cinema català?

A Catalunya tenim un teatre molt bo, reconegut internacionalment, que el podem veure en català i castellà, una música que la podem escoltar en català i castellà, una literatura que la podem llegir en català i en castellà i un cinema que no el podem veure en català. No rodem en català. Aquest país no es pot permetre no anar al davant en això, quan ha anat al davant en tantes coses. Retrec als governs progressius de la Generalitat, excepte en l'etapa del Tresserras, que no hagin optat per normalitzar els rodatges en català, que vol dir crear un cine que concerneixi la població i que enriqueixi la diversitat. Wenders, que és el president de l'Acadèmia de Cinema Europeu, ens diu: "Rodeu sempre en una llengua, per petita que sigui, perquè la llengua d'Europa és la traducció i la cultura, la diversitat". Això és el que hem d'assolir i l'Acadèmia és un bon lloc per aconseguir-ho.

Què feu per aconseguir-ho?

D'entrada, a l'Acadèmia fem el cicle Gaudí: portem a trenta-tres pobles que no tenen cine les pel·lícules que hem produït en aquell any. Tu has pogut veure pel·lícules en català? Dinamarca té

un cinema danès espectacular i són quatre milions de parlants. Mira *Borgen*, els danesos han fet una de les sèries més famoses del món parlant de política danesa i en danès i ningú s'escandalitza. Nosaltres en som set i mig. I si comptes l'àmbit de cultura catalana en som onze, perquè a València i Mallorca el cine recapta molt. Els governs de tot Europa han entès que el cinema és una eina de presentació del país, l'ajuden i aquí, aquest any, no només hem rebut el càstig dels polítics a la presó, no només hem rebut el càstig que es volen carregar l'escola, sinó que ara a la televisió, que havia estat el motor de l'audiovisual català, li han clavat un IVA de 147 milions. Aquest any un 50 per cent de les pel·lícules de l'estat espanyol són de fabricació catalana. Sense la televisió i sense l'impost de la taxa no sé què farem. Des de l'Acadèmia també impartim formació, fem un esdeveniment europeu molt bonic en què els joves, amb tot d'europeus alhora, voten pel·lícules d'adolescents i fan de crítics. També homenatgem la gent que ha fet aquesta indústria, perquè sí, hi ha molt de glamur, però és molt dur.

Has arribat a veure gent amb talent fent cua a la Creu Roja per alimentar els seus fills.

La crisi ha picat molt fort al cinema. El 21 per cent de l'IVA es va carregar el cinema. Només s'explica perquè la gent del cine sempre ha sigut molt crítica.

Si es dediquen a carregar-se la cultura i l'educació, sembla que l'objectiu sigui que no pensem.

La cultura és bàsica. Pots tenir sanitat, ensenyament i serveis socials, però si no hi ha la cultura, aquesta societat queda molt coixa. Perquè un cop s'acaba l'ensenyament, com et nodreixes l'esperit crític i creatiu?

La cultura ens fa millors?

I tant. El país que hem de crear ha de tenir com a eix fonamental la cultura.

Com t'agradaria que fos aquest país?

Ha de ser un país en què es mantingui la societat del benestar, que és la conquesta més àmplia i profunda que ha fet mai la humanitat. S'ha de fer amb uns criteris igualitaris: l'ensenyament, la sanitat i la cultura han de ser per a tothom. Hi ha d'haver unes polítiques socials que permetin la conciliació laboral de la dona, que la gent pugui tenir les criatures amb dignitat. Seria una societat del benestar moderna. On la gent parlés moltes llengües, però on no es perdés la pròpia. Però si ho tenim tot menys cultura, ens quedem coixos. La cultura la tenim a punt perquè és allò que hem practicat quan no hem tingut llibertat. La cultura i el llenguatge ens diferencia de les bèsties, és el que ens fa evolucionar, no només materialment, sinó mentalment. La cultura ens dignifica.

Aquest país el veus a prop?

Sí, el veig a prop si tenim sobirania, per dir-ho suaument.

Faríem un favor a Espanya si ens independitzéssim?

Sí, perquè la primera cosa que s'entendria és que la diversitat és un fet. La segona, que per primera vegada podríem parlar d'igual a igual, i no amb el ressentiment d'estar a sota o la superioritat d'estar a dalt. Això ens permetria poder col·laborar.

Faràs 65 anys, què s'aprèn a aquesta edat?

Quan m'ho diuen no m'ho crec, perquè encara tinc tantes coses per fer. Quan penso que tinc amics de la facultat que es plantegen jubilar-se, penso: jubilar-me? Però si tinc no-sé-quants projectes engegats i no-sé-quanta gent que depèn de mi i no-sé-quantas ganes de fer coses. Sí, amb l'edat passen coses: has d'aprendre a estar bé. Ja saps que allò que has fet és allò que has

fet, que encara pots fer més coses, però allò ja hi és. I has d'intentar que allò et satisfaci perquè estiguis tranquil·la i en la mesura que puguis, seguir-ho fent.

Seria estar en pau amb el teu passat?

El teu passat que és el teu present, perquè a mi se'm barreja. És important haver estimat i que t'hagin estimat. Haver-ho sabut treballar. Haver fet coses que pensis que són útils. No pots passar per aquest món sense deixar-lo millor, i això no vol dir fer grans coses.

Com has procurat no trencar-lo?

He après més a relacionar-me amb la gent. L'altre dia ho pensava: madurar vol dir fer el que vols fer intentant generar el mínim de conflicte. Quan veig alguna persona que em sembla que té males arts, me n'aparto completament, no busco ni confrontar-m'hi, perquè ja estic envoltada de gent bona. He fet la meva empresa i les meves pel·lícules amb gent bona, la meva família són bona gent. I al final penso que m'he barallat amb molt pocs.

És aprendre a acceptar els altres?

I després hi ha una cosa que m'ha salvat la vida, que és viure creativament. Crear del no-res. Saps què és una pel·lícula? Que estàs discutint una idea i de cop tens una pel·lícula d'una hora i mitja que va per tot el món? Això et fa sentir tan totpoderós. T'has d'entendre amb molta gent i ets una petita peça d'una estructura.

Què et salva més?

Em salva l'art, em salven els amics, la família. Aprendre a viure amb els mínims conflictes, sense renunciar a allò que tu creus. Quan ets més jove crees més. De vegades veig tertulians que van a mossegar a l'altre. Tranquil! De jove era molt més guerrera. M'agraden els polítics que saben mirar els ulls de l'altre i dir: "Aquest potser no ha viscut aquesta realitat". Per això m'emprenya molt el joc brut. A casa, quan dèiem la veritat ens premiaven, no ens castigaven. Això m'ha marcat. Si deia la veritat la mare no em castigava, sinó que em premiava i em feia un petó. Això m'ha anat molt bé i molt malament, perquè em costa molt mentir i quan m'adono de com menteix la gent...

Però és millor anar de cara.

Si tothom hi va, sí. Jo vaig de cara, però m'és igual, perquè al final me n'aparto, dels qui fan joc brut.

Si vas de cara, saps detectar ràpid els qui no hi van?

Sí, això m'ho diu sempre l'Agustí Villaronga: "No sé com t'ho fas, però has fet una selecció natural i estàs rodejada de bona gent". Quan vinc a casa o a la feina, estic tranquil·la amb tots. Una de les coses que aprens amb l'edat és a autoanalitzar-te i corregir-te allò que t'ha fet anar allà on no voldries haver volgut anar.

Què t'has corregit?

Soc molt impacient. M'ho he intentat corregir molt.

Sempre dius el que penses?

Sí. També he après a callar. Quan m'emprenyo, ho dic. Un dia un em van dir: "Però tu no t'has emprenyat amb mi?" "Vols que et digui la veritat? No me'n recordo".

Perquè ho deus treure al moment.

El Joan Brossa sempre deia: "Passejar i oblidar. Passejar i oblidar". No em cal passejar perquè m'oblido dels greuges i vaig per feina.

Això t'estalvia fer bola.

Quan tens molta feina, no tens temps d'encapotar-te. Estic portant l'Acadèmia, tinc la productora, un fill. I encara voldria tenir temps per dedicar-lo als amics. Amb els anys he après a demanar perdó. A la productora ho practiquem molt. Hi ha una persona que fa molts anys que treballa amb mi que em va dir: "Perdona, jefa" i jo: "Perdona'm tu", i ens ho anàvem repetint. Perquè quan muntés una pel·lícula amb aquests pressupostos hi ha vegades que les bregues són fortes i els punts de vista diferents. Això ho he après amb l'edat. És molt important que quan algú ha tingut un bon gest li agraeixis i que demanis perdó quan creus que t'has passat.

I perdonar-te a tu mateixa?

Això no sé si ho faig, tinc tanta feina. Els caps de setmana que em puc quedar llegint, és la felicitat. I al vespre, anar al teatre. I a l'estiu, al mar, perquè el meu marit, que va morir fa dos anys, feia de metge a Cadaqués.

Deu ser un buit molt gran.

Hem patit molt la mort del Jordi. Va ser una malaltia llarga, un càncer. A algú que t'ho ha donat tot, amb qui has viscut moments tan intensos, de cop l'has d'acompanyar a morir-se. Ell era neuròleg i sabia que s'acabaria morint. I es genera una relació d'una tendresa, d'una complicitat, d'una profunditat tan gran quan acompanyes algú en la malaltia cap a la mort, que encara fa més mal la mort. Quan no hi és queda un buit que no te'l treus de sobre. M'he adonat que hi ha molta gent que quan algú està molt malalt no vol parlar de la mort i et diu: "No home no, com vols morir?". No, parlem-ne. Quan penses que et faràs gran amb algú, que hi compartiràs tantes coses i de cop, no. Després tinc una mare de 93 anys. El dia que ella no hi sigui, el buit serà total. T'agafes als pares, al company, als fills. Et despenges per aquí, per allà, i no queda res. El que hem de fer és treballar, tenir amics, relacionar-nos amb gent bona, de bons sentiments.

Vivim com si la mort no existís.

Ja et dic jo que existeix. Se'm va morir un germà als 28 anys de càncer, se m'ha mort el pare, se m'ha mort el marit i se m'han mort amics, l'altre dia en comptava quatre. La mort del meu germà va ser bestial. Però el que ha estat molt fort ha estat la del Jordi. Amb la mort del meu pare hi havia molta gent que l'entomava i que feia coixí. Amb el Jordi, ens vam trobar el meu fill i jo. Cara a cara. El meu fill va créixer de cop. La mort també es pot mirar d'una forma dolça, eh? La llàstima és quan penses que ha arribat massa aviat per a algú. Però jo no li tinc cap por a la meua mort. I quan li pregunto a la meua mare com està, em diu: "Millor que demà. Si ara em fessis un petó, tanqués els ulls i no em despertés, estaria la mar de tranquil·la perquè ja ho he fet tot". Jo no tinc por de la mort perquè amb la meua mare en parlem molt. Ella està fent un procés d'envelliment, s'està fent molt gran, totes les seves amigues i amics se li estan morint, no li queden germans.

Veu a venir la mort.

La mort és una manifestació més de la vida. La gent es pensa que la felicitat és allò que és normal, i al final hi ha felicitats però la vida són moltes dificultats i moltes felicitats, però moltes adversitats, moltes coses que no voldries que passessin. I hem de ser resilients per reconèixer els moments de felicitat i viure'ls bé, i les adversitats, què vols que et digui? Afrontar-les.

V?deo: 246242268

